САХА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 65 (8327). ☆ 1998 сыл бэс ыйын 9 күнэ. Оптуорунньук. ☆ Сыаната — 1 солк. 10 харчы.

ДЕПУТАППЫТ А. П. ДЬЯЧКОВСКАЙ АКТИВЫ КЫТТА КӨРСҮҺҮҮТЭ

Аасыыт нэдиэлэ бүтүүтүгэр, ол эбэтэр бэс ыйын ...күнүгэр, улуус дьаһалтатын мунньахтыыр саала... СР Государственнай Мунньаҕын (Ил Түмэн) ...рэстэбиитэллэрин палататын Чурапчы — Таатта ...бырдыыр уокуругун депутата А. П. Дьячковскай ...луус киинин тэрилтэлэрин салайааччыларын, дьа... управлениеларын начальниктарын, эппиэттээх ...лиэнэрин кытта көрүстэ.

Актив мунньаҕын улуус баһылыга А. А. Шадрин ...ла. Баһылык бэйэбит быыбардыыр уокуругут де...тата маныык көрсүһүүлэрэ хардарыта сибээстээх... биирги үлэлиирги, тирээн турар проблемалары ...барга дьоһун суолталааҕын бэлиэтээн туран, ...тута ыытыллар үлэ-хамнас туһунан кылгас ин...рмацияны оҥордо. Ол кэнниттэн тылы депутаппыт ...П. Дьячковскай ылар.

...Билиҥҥи этиитин республиканы аймаабыт халаан уу...ылаабыт иэдээниттэн саҕалыыр. Билиҥҥи туругу... эмсэҕэлээбиттэргэ 1 млрд. 306 мөл. солк. быһаач... көмө оҥоһуллубут. Оттон тахсыбыт ороскуот уу...та 2,5—3,5 млрд. солк. курдук, ол эбэтэр ити рес...публика сыллааҕы бюджетын таһынан. СР Го...сударственнай Мунньаҕын (Ил Түмэн) Бэрэстэбии...тэллэрин палатата ууга барбыттарга көмөнү оҥоруу..., ороскуоттары саҥаруга анал бопуруостары ...түн, олорго комиссиялары тэрийэн Правительст... кытта биирги үлэлииллэрин оһиттиннэрдэ... Бу... ...от түс бэйэтэ бу палата үккэ уонна бюджекка бас... ...ыйаанай комиссиятын председателин... Уйааны ... дьаары, ууга барбыттар харчынан ко... ...адырыһыгар оҥоһуулларын хонтуруоллуур уон... ...эмсэҕэлээбини чөлүгэр түһэриигэ комиссияларга ...прин этэ. Олорго иэдээҥҥэ түбэспит улуустар ...бюджет айгырыгар үлэлээччилэрингэр кулун тутар ыйы ...аллэрон туран кэлинин үс ыйга хамнастарын бэрдэ...рэ итиэннэ РФ кэлиэхтээх бюджетнай ссуда 70 быы...һыанын уонпуцканы төлүүргэ уураахтаммыт. Ити ...эри бюджекка ый ахсын киириэхтээх үп бэйэҕэ, ...ол эбэтэр республикаҕа 30-40 бырыһыана эрэ хомул...лар саҥатта. Оҕо пособиетыгар бэрэбиэрэкэ ыы...тылан, икки ниниэ сыл нэһэ төлөрү төлөммүт, ...у сыллааҕыны биэрин кэто-кэто да буоллар оҥоһул...лар. Салгыы бюджеты хапатыыга ыам ыйыгар 1 ...млрд. 300 мөл. солк. казначейскай облигация таһаа...рыллыбыт. Бу 42 бырыһыанынаах. Табыллыннаҕына, ...ыһа бу 3,5 млрд. солк. буолан эргиллиэн сөп.

Тыа сириттэн турбут депутат маныаха сыһыаннаах ...Ил Түмэн кэнники үс докумуону ылыммытыгар тох...оото. Олортон тыа сирин үлэһиттэригэр, табаары ...торон таһаарааччыларга көмөлөөх нэстэн босхолуур ...туһунан икки сокуон таҕыста; бастакыта нолуоктар...дан босхолуур, иккиһэ федеральнай иэһи сотуу ту...һунан. Манна икки палата депутаттара, күүскэ үлэ...лээн, тыа сирин дьонугар чугастарын көрдөрдүлэр. ...Үһүс — уураах, тыа сиригэр бюджеты таһынан фон...дарга биэрэр нэстэри төлөөһүнү 5 сылга диэри ...кытан биэрии, тоҥоруу туһунан. Маныаха, биллэрин ...курдук, 300 мөл. солк. нэс муннуллубута. Ити эрэ ...баатах. Табаары оҥорооччуларга государственнай ...нобута туһунан республика сокуона көрүллүөхтээх. ...Ону депутат кэккэ уустук боппуруостар тириллэ... ...ин көнөртө. Холобур, дотациттан саҕалаан районнн... ...мооһине, арктическай зона туһунан уонна онтон сиэт...тэн хотугу чэпчэтиилэргэ кимниэх, хайа улуус кии...рон хотугу чэпчэтиилэргэ кимпэх, хайа улуус кии...эхтээхтэригэр сытыы мөккүөрдээр бараллара ақыы... Барыстан ылыллар нолуоктарга, тыа хаһаайыстыы... ...батын хаачыыйар тэрилтэлэргэ чэпчэтиилэргэ тыл... ...бүтүн хаачыыйар тэрилтэлэргэ чэпчэтиилэр эмиэ суох буол... ...тыла киирбэбэт, өйдөспөт буолуу эмиэ суох буол... ...батах.

Маныык быһыы-майгы икки өрүттээҕин бэлиэтээтэ. Ол курдук, депутаттар кэлтэй чэпчэтиини эрэ оҥоро... ...оҥорбуохтарын эмиэ сөп. Ол иһин Правительствоны ...ытта икки сибээстээхтик хардарыта биирги үлэлиир ...ыытта икки сибээстээхтик хардарыта биирги үлэлиир ...ыралаах. Оттон тахсар сокуоннар, ууураахтар үбүнэн ...уратын туһунан эрэ көдьүүстээхтик үлэ... ...тиилэнэр түбэлтэлэригэр эрэ көдьүүстээхтик үлэ...

диир, олоххо киирэр кыахтаахтар. Маныаха биирги өйдөһүөхтээхпит, диэтэ депутат, Ил Түмэн ылыллар докумуоннарга, сокуоннарга уопсай тэрүттүн уурар, ону салгыы тыырыытын, механизмын Правительство оҥорор. Итиннэ инвестиция, бюджет боппуруостарыгар Ил Түмэн уонна Правительство икки ардыларыгар баар киирсии, утарылаһыы өрүттэрэ холобурданна. Түмүгэр, хайа да түбэлтэҕэ бары биирги үлэлиир наадатын ыйда. Депутат А. П. Дьячковскай улууска кэлбит сыала да оннук.

Элбох киһи ыйытта. Сүрүннээн, дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба кэһиин сабыыга, финансовай рынок систематын тупсарыыга, тутууга, инвестицияҕа, хаһаайыннааһын форматыгар хоһуллар структуралары, фондалары бэрээдэктээһиҥҥэ, уһаты штатын сарбыйыыга, тыа хаһаайыстыбатыгар ити тахсыбыт сокуоннары олоххо киллэрии механизмыгар, медстрах үбүн тыырсыыга туһунан.

Бастакынан тыа улуустааҕы киин балыыһа кылаабынай врача Г. Н. Алексеев ылар: «Туох-ханнык кэмҥэ олорбуппутун да билбэт буоллубут. Дьоҥҥо бүгүн маныык диэн биирдик эрэннэрэр суох. Хамнас ити-субу кэлэр диибит, онтубут сымыйа буолан тахсар. Маассабай информация средстволарыгар суруллар-иһитиннэриллэр, оттон дьыалаҕа—суох. Холобур, ууга эмсэҕэлээбиттэргэ эрэннэрбит көмө биһиги улууска кэлэ илик. Уураағы, сокуону таһааран баран хоннуруоллааһыҥ, миэстэҕэ салайааччылары эрэ уган биэрэллэр. Маныык кэмнэ дьоҥҥо-сэргэҕэ чугас буолуҥ, эрэннэрбити толоруҥ»,—диэтэ киин. Салгыы Правительство тугу да мэктиэлээбэт сыаналаах кулаағылары таһаарыынан үлэһиттэрин киритиккэлээтэ, холобур, медстрахованиеҕа, оттон дьиҥ харчынан аахсыы суоҕун, дисконнар ханна эрэ аара хаалаллаллар, улуустарга кумааҕыта кэлэрин аҕынна. Улуус дьаһалтатын тэрийэр үлэҕэ управлениетын начальнигар Т. В. Иоев НДС сокуона сыыһатыттан эстии барбытын, маныаха «Чурапчы» кооперативы туспа стройканан көрдөрөр сөбүн, дотацияны биэрии механизмата халбаҥын, сүтэн эрэрин этэн туран, бу үс түгэҥҥэ депутат үлэлииригэр баҕарда. ЖКХ управлениетын начальнига В. И. Новгородов иэһи төлөһүүгэ сыыһа хайысха ылыллыбытын, тэрилтэлэр хардарыта иэстэрин оротон-хостотон төлөһөллөрүгэр үлэ барбатын көннөрөргө модьуйда.

Улуус баһылыга А. А. Шадрин бэйэтин этиитигэр улуус быйылгы бюджета сарбыллан 98 мөл. солкуобайынан бигэргэммитин, манна, аасыыт сылларга курдук, кредит нэһэ көрдөрүллүөхтээҕэ быйыл киллэриллибэтэҕин саҥатта. Оттон ол 35 мөл. солк. Маны Үп министерствота сөбөҕөр ылынар, сөбөҕөр суох. Дьиэ, бу электро-уот, итинни эрэ ороскуота буолбатах, нэр, бу электро-уот, итинни эрэ ороскуота буолбатах. Аны манна үлэһиттэр хамнаска нэстэрэ эмиэ баар. Аны үлэһит штатын сарбыйыы туһунан уураах тахсыбыт штатын министерстволарга барбат. Тоҕота эрээри, холобур, министерстволарга барбат. Тоҕото биллар, штатнай расписание хаттаан, онуоха сөп түбэһиннэрэн көрүллүбэт. Сарбыллыы оҥоһуллар буоллаҕына, бастатан, үп оттүнэн барыахтаах. Тутуу боппуруоһа. Маныаха 62 мөл. солк нэс бэриллибэтэ. Оттон дьон үлэлииллэр, ороскуот тахсар. Хамнас кэлбэт—кыаллыбат элбиир. Баһылык итинник олохтоох салалтаны уган биэрии чахчылара баарын салгыы холобурдуур. Ол курдук, оҥо, чэпчэтии аадырыстаах буолуохтаах диэннэн саптан, иэһиллиэниьэҕэ оҥоһуллар чэпчэтиилэр сарбыллаллар, коммунальнай өҥөлөр лар чэпчэтиилэр сарбыллаллар, коммунальнай өҥөлөр тохтоотулар. Оттон олору чиэтэр, туоһулуур туох да суох. Ол түмүгэр балары миэстэҕэ баһылыктар бэйэлэрин эрэ быһаарыыларыгар сөпсөһүп тахсар. Ити дьоҥҥо, иэһиллиэниньэҕэ өйдөммөт, өйдөспөт быһыы-майгыны үөскэтэр.

Алексей Алексеевич этиитин түмүктүүрүгэр бүгүҥҥү көрсүһүүттэн эдэр депутат элбэҕи билэн-көрөн, үлэтигэр туһалаах оттүн ылынан салайтарарыгар баҕатын тиэртэ.

С. СМИРНИКОВА.

СОНУННАР

ДЕПУТАТТАР КӨРДӨҺӨЛЛӨР

СР Государственнай Мунньаҕын (Ил Түмэн) депутаттара Юрий Прокопьев, Андрей Кривошапкин, Федора Захарова уонна Анатолий Балоночкин Москва Государственнай Думатыгар сырыттылар. Официальнай быһыыга-майгыга республика депутаттара Дума председателэ Владимир Платоновка ыксаллаах быһыы-майгы үөскээбитинэн Саха сиригэр көмөнү оҥорор туһунан Ил Түмэн Бэрэстэбиитэллэрин палататын көрдөһөр ыҥырыытын тоҕсин туттардылар. В. Платонов хотугу дьон көрдөһүүлэрин өйүүрүн биллэрдэ уонна Москва Правительствотын таһымыгар көмөнү оҥоруу туһунан боппуруоһу быһаарарга эрэннэрдэ.

«ААППЫН ААТТААМАҤ»

НЕРЮНГРИ. Өрөмүөннүүр-механическай заводка ууга былдьаммыттарга аналаан сакаастаммыт тимир оһохтор кылгас кэмҥэ оҥоһуллан аадырыстарыгар ыытылыннылар. Завод үлэһиттэрэ күн ахсын профкомҥа таҥаһы-сабы, аһылык бородуукталарын аҕала тураллар.

Биир дьахтар уулусса атыыһыттара туһанар икки сүүһэ суумкатын соһон аҕалбыта, дииир завод директорын кадрга солбуйааччы Анатолий Свечко. Суумкаларын хаалларан баран, бэйэлэрэ ааттарын эрэ ыйбакка барбыттар. Онуоха киин хатын-суолун этэртэн аккаастаммыта. Бэйэтин табаарыттан балаччаны аҕалбыт биир коммерсант эмиэ аатын эппэтэҕэ.

АРКТИКА СЭБИЭТЭ УНИВЕРСИТЕТЫ ТЭРИЙЭР

Хотугу Форум Академиятын президенэ Рево Скрябин Канада Юкон штатын Уайтхорс куоратыгар буолбут Арктика сэбиэтин рабочай бөлөҕүн мунньаҕар кыттыыны ылла. Форум кыттыылаах дойдуларын сэбиэтэ уонна аан дойду төрүт олохтоох норуоттарын ассоциацията Арктика университетын тэрийии туһунан боппуруоһу дьүүллэстилэр. Ону көҕүлээччилэринэн Канада уонна Швеция буоллулар.

Р. Скрябин этэринэн, норуоттар икки ардыларынааҕы сиэгэ үөрэх заведенията Хотугу Сир олохтоохторугар, туох-ханнык иннинэ төрүт олохтоох норуоттарга, үрдүк үөрэҕи ылыыларыгар көмөлөһүөҕэ. Арктика кыһалҕаларын быһаарыы сылларыгар биирги үлэлээһини кэнэтиигэ уонна чинчийиилэри ыытыыга кыаҕы биэриэҕэ.

Мунньах кыттыылаахтарын саналарынан, университет Арктика бары регионнарын хабар базовай киининэн буолуоҕа уонна үөрэҕирии систематыгар билиини баар үрдүк үөрэх заведениеларын холбуоҕа. Атын үөрэх заведениетыттан уратыта диэн үөрэтиигэ Хотугу Сир туһунан үгэс буолбут билиилэри уонна төрүт олохтоох норуоттар элбэх үйэлэрээ мусбут опыттарын киэҥник туһаныыга буолуохтаах. Арктика сэбиэтин 8 дойдуларын академическай тэрилтэлэрэ уонна төрүт олохтоох норуоттар тэрилтэлэрэ кыттыылаах рабочай бөлөх тэриллэн киирэр этиилэри үөрэтэр.

ПЕНСИЯ, КЫРА ДА БУОЛЛАР, ЭБИЛЛЭР

ДЬОКУУСКАЙ. Пенсиянан хааччыйыы киин куораттааҕы управлениета бу күннэргэ пенсия мунгутуур кээмэйин ааҕан таһаарыы үлэтин түмүктээтэ. Российскай Федерация быйыл кулун тутар 28 күнүгэр ылыммыллыбыт сокуонун быһаалытынан, пенсия мунгутуур кээмэйэ оройуоннааҕы коэффициены учуоттаан ааҕыллар буолла. Урукку саамай үрдүк пенсия 532 тыһ. 604 солк. эбит буоллаҕына, билигин—603 солк.

Куораттааҕы управление начальнига Александр Самсонов биллэрбитинэн, сокуон тахсыбытын кэннэ туһааннаах нуорма докумуоннара федеральнай киинтэн муус устар бүтүүтүгэр эрэ кэлбиттэрэ. Онон матырыйааллары компьютерынан бэрийиигэ ыам ыйыгар балачча бириэмэ барда. Ол да буоллар, билигин куорат сорох пенсионердара муус устардааҕы уонна ыам ыйынааҕы пенсияларыгар эбиликтэрин ылыахтара.

А. Самсонов ону тэҥэ киин салайар коллектива 2 күннээх хамнаһын айылҕа иэдээнигэр түбэспиттэргэ көмө счетугар көһөрөргө быһаарбытын туһунан иһитиннэрдэ.

КУОРАТ ЫҺЫАҔА ҮС ХАТЫҤҤА ЫҺЫЛЛЫАҔА

ДЬОКУУСКАЙ. Киин куорат быйылгы ыһыаҕа ипподромугар буолбакка, Туллагыттан 4 биэрэстэлээх Үс Хатыҥ диэн сиргэ ыһыллар. Куорат дьаһалтатын сорудаҕынан архитектордар билигин ыһыах ыһыллар сирин национальнай көрүҥҥэ аҕалыыга үлэлииллэр. Ыһыах бэс ыйын 27—28 күннэригэр ыытыллыаҕа. Бырааһынньыгы тэрийээччилэр ыһыахха лотерея оонньотор саҥаллаахтар.

Ыһыах кэмигэр итирдэр утахтар атыыга тахсыахтара суоҕа. Ол оннугар ас-үөл дэлэй буолара күүтүллэр.

СИА.

ОҔОЛОР САЙЫҤҤЫ СЫНЧЫЛААҤҤАРА

Күүспүтүн холбоон эрэ тэрийдэхпитинэ...

Үөрэх дьыла түмүктэннэ. Оҕолор, төрөппүттэр дьаҕаннаҕына, сайыҥҥы сынньалаҥҥы хайдах атаарал-ларын туһунан толкуйдуур буолуохтаахтар. Быйыл сайын улууска тоһо оҕо сынньалаҥ лаа-ҕырга үлэлиэхтээҕин, туох былааннаах бааллала-рын кэпсииригэр үөрэх управлениетын специа-листа Г. Д. ФЕДОТОВЫ көрдөстүм.

—Бу сайын улуус үрдүнэн оҕо сайыҥҥы сынньала-ҥын тэрийиигэ барыта 38 үлэ-сынньалаҥ лааҕыра тэриллэрэ былааннанар. Уопсайа манна 2162 оҕону хабыахпыт,— диэн Гаврил Дмитриевич саҕалыыр. —Бу лааҕырдартан биирдэстэринэн Мындаҕааҕы рес-публикатааҕы экологическай-чэбдигирдэр киинэ буо-лар. Маны таһынан 14 пришкольнай учаастак, 5 эко-логическай хайысхалаах лааҕырдар, 12 производст-веннай үлэ биригээдэлэрэ, 4 спортивнай-чэбдигирдэр уонна 3 үөрэх лааҕырдара үлэлиэхтэрэ. Балартан сууккалыы төлөрү үлэлиир эрэ лааҕырдара аһылыгы-нан хааччыйар кыахтаахпыт. Аһылыкка диэн 434000 солк., оҕолору үлэлэтиэхтээх лааҕырдар үлэһиттэрин хамнастарыгар 170000 солк. көрүллүннэ.

Производственнай былааннары кытта билиһиннэр-дэххэ, лааҕыр үлэтин сезона бүтүүтэ 15.5 т хортуоп-пуй, 1140 кг оҕурсу хомуллара, 45000 устуука кирпиич-чэ уктэниллэрэ былааннанар. Бөһүөлэктэр тас көс-түүлэрин тупсарарга 1100 м штакетник, тротуар оҥо-һуллуохтара. Пришкольнай учаастактартан 1200 кг огурсу, помидор хомуллара, 40 т от оттонуора, 3 т үүт ыанара былааннанна. Маны таһынан 14 км күрүө тутуллуоҕа уонна оҕолор эмтээх оту хомуйан туттар-ыахтара.

Манна биирдиилээн тэрилтэлэр үлэлэрин бэлиэтээн аһарар наадалаах. Ол курдук, хаһыс да сылын оҕоло-ру кытта үлэлиир Чурапчы сэлиэнньэтиннээҕи «Той-тоон» бааһынай хаһаайыстыбата (салайааччы И. Г. Макаров), «Чурапчыавтрестрой» АО салалтата спон-сордааһыннарынан оҕолор биригээдэлэрэ быйыл да үлэлиэхтэрэ уонна улуустааҕы үлэнэн хааччыйыы киинэ (Н. Н. Шестаков) түөрт нэһилиэккэ бөһүөлэги тупсарыыга үлэлиэхтээх оҕолор биригээдэлэрин үбү-лүүргэ сөбүлэстэ.

Оҕо сайыҥҥы лааҕырдарын аһылыктарын тэрийиигэ улууска баар үс потребсоюз: «Чурапчы» (Ермолаев Л. А.), «Маарыкчаан» (Попов Е. П.), «Сылаҥ» (Мо-настырева О. П.) уонна улуустааҕы эт-үүт комбината (Ноговицын А. Т.) бириэмэтигэр сиэмэй наадалаах бородууксаларынан хааччыйыыларыттан улахан туһа-луктаах. Нэһилиэктэр дьаһалталара миэстэҕэ үлэ-сынньалаҥ лааҕырдарын тэрийиигэ улахан болҕомто-лорун уураллара эмиэ наадалаах.

Урукку сэстэр туттарынан эттэххэ, аасыт сыллааҕы хамнаспыт пэрэ билиигин харчынан 10! тыһ. солк. Быйылгы дьылга көрүллүбүт үпүт—700 тыһ. солк. Бу суума лааҕырдарбыт өрөскуоттарын хайдах да сиппат. Билиигин ыраахан кэмнэ оҕолорбут сайыҥҥы сынньалаҥнарын тэрээһиннэрин, салайар үлэһиттэр бары биирдэ холбоһон тэрийдэхпитинэ эрэ түмүктээх уонна туһалаах буолларын ситиһиэхпит диэн этэн тү-раҥ, чуолаан, төрөппүт эттүттэн көмө баар буолар-гар эрэнэбит.

О. ВАСИЛЬЕВА.

ЧУРАПЧЫТААҔЫ ОҔО МУЗЫКАЛЬНАЙ ОСКУОЛАТЫН 40 СЫЛЫГАР

КЭРЭҔЭ УГУЙАР КЫҺАБЫТ

1957—1958 сс. үөрэх дьылыгар киирэр күһүн Чу-рапчыга үс эдэркээн нуучча кыргыттара кэлбиттэрэ. Хомойуох иһин, бу кыргыттар хаанык дойдуттан, хайа үөрэҕи бүтэрэн кэлбиттэрин туһунан туох да бэлиэ-тэммит суох. Кинилэр —Колобова А. М., Щукина А. А., Мусатова Т. А. Чурапчыга саҥа тэриллибит оҕо музыкальнай оскуолатыгар үс кылааһы аһан, оҕоло-ру музыка эйгэтигэр уһуйан киирэн барбыттара. Ди-ректорынан Александра Михайловна анаммыта, кини бэйэтэ фортепиано кылааһын үөрэппитэ. Оттон Анна Александровна ырыас, нэйиилээх матыыптары таһаарар скрипка диэн дьикти инструменнка, Тамара Алексеевна кылыгырас тимэхтэрдээх баянга оонньуурга сорох-торо мааннык инструменнары харахтыы да илик оҕо-лору үөрэппиттинэ барбыттара. Бу эдэркээн музы-кант кыргыттар үлэлээбит кылгас кэмнэригэр Чу-рапчыга кэрэ эйгэтигэр улахан сэргэхсийиини таһаар-быттара.

1959 сылтан 1971 сылга диэри бу оскуолаҕа ди-ректорынан Гоголев А. П., 1971—1973 сылларга Обо-рин В. Н., 1973—1976 сылларга Вершина А. Е. үлэ-лээбиттэрэ.

Бу 40 сыл иһигэр элбэх киһи үлэлээн ааста. Чу-рапчы олохтоохторо, бука, өйдүүллэрэ буолуо эдэр-кээн Левин Эдуард Михайловиһы. Кини салайар ду-ховой оркестрын доҕуһуолунан умайбыт «Маарыкчаан» кулуубун аннынгар ыытыллар үҥкүү киэһэлэригэр сылдьыбыт, оннo билсэн, эдэр сүрэҕэ тапталы билэн толугуруу мөхсүбүт үксэ чахчы. Бу нуучча киһитин дьон үтүө тылынан ахталлар, ол курдук кини оҥор-бута, үтүөтэ элбэх.

Бу кэм иһигэр Дьячковская Д. К., Новгородова Е. А., Дьячковская В. Н., Саввина Н. Н., Лыткина Е. М., Кириллина К. М, уо.д.а. курдук айымньылаах үлэ-һиттэр үлэлээн ааспыттара, сорохторо билиигин да үлэ-лии-хамсыы сылдьаллар.

Оскуола аһыллыбытыгар тэриллибит народнай инстру-меннар кылаастара 1979 сыллаахха хоровой отделе-ниеҕа кубулуйбута. Бу отделениены ССРС культура-тын туйгуна М. Е. Васильева салайан үлэлиирэ. Билиигин филиала Чыаппара орто оскуолатыгар Лыт-кина Екатерина Марковна салайыытынан үлэлиир.

Соторутааҕыта буолан ааспыт музыкальнай оскуола отчуоттуур биэчэригэр бу филиал оҕолорун кыттыы-ларын көрөөччүлэр бэркэ сөбүлээбиттэрэ. Ол курдук, бары биирдии хамсанан ыллыыр уолаттар ансамбл-лара уонна бэйэтин сааһыгар, көрүүгэр дьүөрэтэ суох күүстээх, кылыһахтаах куоластаах Муся Пахомова ырыалара ытыс тыаһынан доҕуһуоллааммыттара.

Музыкальнай оскуола иһинэн 1974—1975 сс. үөрэх дьылыгар художественнай кылаас аһыллыбыта. Бу кылаас 1980 сыллаахха прикладной искусство кылааһа буолбута. Оҕолор айылҕа араас матырыаллартан уһанар, пластилинынан араһы оҥорор этилэр. Манна кини-лэри өр сылларга ситиһиилээхтик үлэлээбит В. Н. Дьячковскай уһуйбута. Василий Николаевич элбэх оҕоҕо бу дьарыктарын сайыннаран, салгыы үөрэххэ киирэн идэ ылалларыгар бастакы аһаллаатыы уурбута.

1978 сыллаахха билиигиннэгэ диэри ситиһиилээх-тик үлэлиир хореографическай кылаас аһыллыбыта. Маҥнай бу кылааһы Ленинградтааҕы культура инсти-тутун бүтэрэн кэлбит Филиппов Анатолий Алексее-вич үөрэппитэ. 80-с сыллардаахха улахан биллэр сылдьыбыт «Дьэрэҥкэй» ансамбль бу оскуола иһи-нэн бастаан тэриллибитэ. Үҥкүү кылааһыгар олус элбэх оҕо дьарыктаммыта.

Уопсайа Чурапчытааҕы оҕо музыкальнай оскуола-тын бүтэрэн, манна ылбыт билиилэрин салгыы са-йыннаран, үөрэнэн, специалист буолбут оҕо ахсаана 70-тан тахсыбыт.

—Бу оскуолаҕа оҕолоро барыта үөрэммит дьиэ кэргэн элбэх. Ол курдук, ыалтан биир эмит оҕо кэл-лэ да, быраатара, балыстара эмиэ батыһан кэлэллэр, —диир оскуола билиигин директора Евдокия Афа-насьевна Новгородова.—Мааныык дьиэ кэргэттэртэн Раиса Семеновна, Гаврил Иннокентьевич Адамовтары ааттыахпытын баҕарабыт. Кинилэр түөрт оҕолоро: Андрей баян, Зоя фортепиано, Надя, Мотя үҥкүү кы-лаастарыгар биһиги оскуолабытыгар сүрдээх үчүгэй-дик үөрэммиттэрэ. Маргарита Семеновна, Николай Ни-колаевич Филипповтар Лейналара хоровой уонна ураа-һуй кылаастарын, Алеша, Анна үҥкүү кылааһын бү-тэрбиттэрэ. Александра Сергеевна, Дмитрий Дмитрие-вич Яковлевтар икки оҕолоро: Олег уонна Инна ик-киэн фортепиано кылааһын ситиһиилээхтик үөрэнэн түмүктээбиттэрэ. Евдокия Афанасьевна уонна Семен Николаевич Борисовтар оҕолоро Света ураһыйга, Юля, Надя фортепианоҕа үөрэммиттэрэ.

Быйылгы үөрэх дьылын 104 оҕо бүтэрбит. 10 оҕо үҥкүү, 1 оҕо баян кылаастарын ситиһиилээхтик бү-тэрэн, свидетельствобэ ылан, үөрдүлэр-көттүлэр. Фортепиано кылааһын салайааччыта Е. А. Новгородо-ва, баян кылааһын учуутала П. Ф. Кобельянов, хоре-ографтар К. М. Кириллина, О. Е. Баишева, художник К. К. Захарова, теоретик Н. Г. Чукрова уонна Чыап-паратааҕы филиал салайааччыта Е. М. Лыткина оҕо-лору кытта күүстээх дьарыктанан үөрэх дьылын тү-мүктээтилэр.

—Оскуола бүгүн хайдах олороруй?— диэн ыйытыы-га директор мааныык хоруйдуур:

—Баҕа туһунан эттэххэ, бэйэбитигэр сөрү сөп. Аан бастаан оскуола бу дьиэҕэ аһыллыбыта. Онтон били-гин «Кыталык» маҕаһыын буолан турар дьиэҕэ көһөн, 30-тан тахса сыл онно базаланан баран, 1994—1995 сс. үөрэх дьылыгар төттөрү манна көһөн кэлбиппит. Инструменнарбыт олус эргэрдилэр, онно көмө олус наада.

Үөрэнээччилэрбит туттарынан эттэххэ, оҕолор дьа-рыктарга сылдьыылара үчүгэй. Уопсайынан, манна дьарыктанар оҕолор төрөппүттэрин өттүлэриттэн бол-ҕомто улаатыра эрэйиллэр. Төрөппүттэр оҕолоро ман-на үөрэнэ киирбиттэрин кэнниэ кэтээн көрбөттөр. Би-лиигин оскуолаларга үөрэтии күүһүрдэ, оҕолор бириэ-мэ булбаттар, ол иһин олус элбэх оҕо быраҕар. Дьиҥэ, манна бэйэ баҕата эрэ быһаарар. Баҕалаах киһи хайа-дах баҕарар быыс-хайаҕас булан сөбүлүүр дьарыгын баһылыахтаах. Оҕолор уонна төрөппүттэр ону өйдүөх-тэрин наада. Олус элбэх оҕо гимнаазияттан сылдьан дьарыктанар. Холобур, быйыл Корякина Вика 11-с хоровой кылааһы туйгуннук үөрэнэн бүтэрдэ, Яков-лев Виталий, Игнатьева Тина эмиэ ситиһиилээхтик фортепиано кылааһын бүтэрдилэр. Бу да оҕолор хо-лобурдарыттан киһи баҕата күүстээҕин көрүн итэҕэ-йэҕин.

Быйыл былырыыҥҥы курдук гастроль эйии суох буолла. Ол тылан баран, кыахпыт баарынан араас конкурстарга кытта сатыыбыт. Быйылгы «Маралааййа оһуордара» конкурска хореографии кылааһын оҕоло-ро ситиһиилэннилэр. Ол курдук, Надя Матвеева Гран-при хаһаайкатынан буолла уонна коллективынан II-с миэстэни ылан үөрдүлэр-көттүлэр. Маны таһынан рес-публикатааҕы «Полярная звезда» конкурска кыттан, финалга киирдилэр.

Дьэ, бу курдук үлэлээн музыкальнай оскуола үө-рэх дьылын түмүктээтэ. Оскуола коллективын 40 сыллаах үбүлүөйдэринэн эҕэрдэлиибит уонна үлэлэ-ригэр салгыы үтүө ситиһиилэри баҕарабыт.

Оксана ЖИРКОВА.

ЭДЬИИЙИМ ТУҺУНАН

Мин биирбин туола илликпинэ ийэм сэбиргэхтэтэн өлбүтэ. Убайбын Попов Дьөгүөр ийэтэ Олессейэ эмээхсин иитэ ылбыт. Онтон бу ахтар эдьиийбин Ива-нов Николай—Маппыа Уола таайым аах иитэ ылбыт-тар. Улахан эдьиийим кэргэн баран хаалбыт. Мин орто эдьиийбиниин улаатыахпытыгар диэри аҕабыты-гар иитиллибиппит, онтон кини 1943 сыллаахха өл-бүтүн кэннэ мин Мындаҕааҕыга Мырылаҕа детдомҥа олорон киһи-хара буолбутум. Убайым 1942 сыллаах-ха бэс ыйыгар армияҕа барбыта. Эһиилги сылыгар атырдьах ыйыгар Ильмень күөлү туоратан хайыһар разведкатыгар сылдьан өлбүтэ. Онно ааматынан оҥорон көмпүттэр үһү.

Эдьиийим Саввина Анна Ивановна таайын ааха туох да талбыттааҕ сылдьыбыта. Дьиэ ис-тас үлэтин тулуппат этэ. Быраатын, балтыларын бүөбэйдиир, көрөрө-истэрэ. Сытыы-хотуу кыыс оннооҕор ыһыах-тарга сүүрэн миэстэлэһэрэ. Биирдэ Хатылы ыһыаҕар аатырбыт Кытыгырас Боккуойалыын сырсан хыйыга-ран турардаах. Ону эт харахпынан көрбүттэрим Колин даҕаны ыһыахтарга сүүрэрэ.

1948 сыллаахха тубсанаторийга сиэстэрдиир сыл-дьан Болтоҥо уолугар Борисов Алексей Алексеевичка кэргэн барбыта. Оттон Болтоҥоҕо тахсан дьиэ туттан, сүөһү иитэн, оҕо төрөтөн быр-баатчы олорбуттара. Сэттэ оҕону күн сирин көрдөрөн, уон аҕыс сиэннэ-нилэр.

Кэргэнэ Алексей эрдэ өлөн, *быыкаайык оҕолор* бы-тарыһан хаалбыттара. Утуу-субуу үөрэхтэрин бүтэ-рэн, күнтэн-күн улаатан, оттоок-мастаах бэйэлэрин көрүнэр дьон буолбуттара. Аймахтара, табаарыстара көмөлөһөннөр эдьиийим өрө тыынара. Оҕолор кыра эрдэхтэриттэн тулаайах буолланнар, үлэҕэ сыстаҕас этилэр. Онно кэлэрин өнөтө, кыһаммыта сыттаҕа.

Улахан кыыһа Анисия Алексеевна детсадка иитээч-чинэн пенсияҕа тахсыар диэри үлэлээбитэ. Түөрт оҕолоох, уола кэргэннээх. Күтүөт Никита Константи-нович эдэр сааһыттан тракторист, билигин үлэтин үгэнигэр сылдьар.

Матрена Алексеевна—эмиэ детсад үлэһитэ. Кэргэнэ Юрий Петрович—механизатор, икки оҕолоохтор. Сы-лаҥҥа олороллор. Вера Алексеевна—учуутал үөрэх-тээх. Хайыһарга, сүүрүүгэ спорт ветерана. Кэргэнэ Гавриил Гаврильевич Нохтуускай—сүүрүүгэ спорт мастара, тренер. Үс оҕолоохтор, интернат-оскуолаҕа олороллор. Надежда Алексеевна—эмиэ дэсаттэр спор-темен. Учуутал үөрэхтээх, Чурапчыга физкультура учууталынан үлэлиир. Икки оҕолоох. Маргарита Але-ксеевна—эмиэ учуутал. Икки оҕолоох. Кэргэнэ Харбин Владимир Петрович—мас тардыһыытыгар маастар. Куоракка бааллар. Икки оҕолоохтор.

Тимофей Алексеевич прораб идэтин ылбыта. Кэр-гэнэ Раиса Иннокентьевна детсадка үлэлиир. Үс оҕо-лоохтор, Болтоҥоҕо олороллор. Кыра уол Алексей Алексеевич—механизатор үөрэхтээх. Биир оҕолоох. Кэргэнэ Евдокия—эмиэ үлэһитэ, куорат дьоно.

Дьэ ити курдук сэттэ оҕотун иитэн, улаатыннаран, үөрэхтээн, барыларын ыал оҥортоон, сирдээҕи аналын толорон олорор эдьиийим Саввина Анна Ивановна. Сиэннэрэ сайын ээйэ эбээлэригэр кэлэн оонньоон-көрүлээн, кини ииниьигэс аһын аһаан, дуоһуйа сын-ньанан бараллар. Ону мин көрө-көрөбүн олус астынабын.

Биллиги эдьиийим, тоһо да сэттэ уон сааһын том-точчу туолларт, таптаабыт хайа баҕарар оҕотугар, сиэ-ннигэр баран олорон, дьиэ иһинээҕи үлэни тулуппат киһи. Эдьиийбин дьоллоох киһинэн ааҕабын. Биир бэйэтэ хас эмит буолан бытарыйан тахсыбыта бу күн аннынгар, сир үрдүгэр төрөөн-үөскээн ааһар кэмнэти-гэр, кырдьык, улахан дьол.

Иван САВВИН.

Чурапчы.

Буор Халдьаайытааҕы трагедия

...ыл 1906 сыл от ыйын 16 күнүгэр улууспут хаһыа... «Саҥа олохсо» «Ньүкэнгэ сэрии 75 сылаа» диэн ...е ахтыытынан суруйбут ыстатыйам бэчээттэнэн ...р. Онно Мырыла Амматыгар Ньүкэн диэн Мит... Васильев кыстыгар Көтрүс этэрээтиттэн биир ...(23 киһи) түһэн өлөрдөҕүнэ чугас эргиннээҕи ...саллааттара кэлэн ытыалаабыттарын, ол түмү... Фомин Михаил Терентьевич диэн кыһыл саха сал... ...бүтүгэр баайырбытын туһунан суруйбутум. ...1921 сыл ахсынньы ый сайгатын эргин буолбут ...быта этэ.

...ны мантан аллара, билиҥҥи Хатылы нэһилиэгин ...торията сурулла сылдьарынан сибээстээн, урукку... ...Бэлүгүр аллаһыгар хас да киһи өлүүлээх ...ражданскай сэрии биир эпизотун (трагедия диэн ...ыттайыннын аҕаачым баалаабат ини) туһунан ...инна сылдьыспыт Алексей Артамонович Павлов ...«Дед Курашов походэ» (Иван Федосеев. «Граждан... ...сэрии сылларыгар», 1960 с., 127 стр.) уонна Ха... ...ахтыыга кыһыл партизан Иван Николаевич Аржа... ...(Баабылап уола) ахтыыларыгар сигэнэн суруйа... ...м.

...1922 сыл олунньу 23 күнүгэр (сорох литератураҕа ...биир) Саһыл Сыһыы геройдарын өстөөх тегүрүк... ...ниттэн быһыы Чурапчыттан Дед Курашов этэ... ...ийигэ хонтор. Курашов иты походугар 150-ча ...с) көлөлөөх ааҕах байыас, көлө көрөөччү, ...тах үлэнит—барыта 700-800 киһи кыттыбыт. ...бэр сэптэрэ-сэбиргэллэрэ: биир үс дюймалаах ...орудиета, биир биэстэ тохтоло суох эстэр сытыы ...залаах орудие, түөрт «Максим» уонна элбэх ах... ...ах станковой, ручной (шоша) пулеметтар.

...ынга этэрээт маннык бэрээдэктээхтик хоннубут; ...аттаах разведка, икки ойоҕоһугар дозордаах ...ерин, бу кэнниттэн штаб, онтон таһаҕас, сатыы ...эиэ аттаах этэрээт бараллар. Айаны Е. И. ...ашов бэйэтэ быһаччы салайбыт. Суолга сирдьит... ...сахалар эбиттэр.

...ыһыгар хас да саха саллааттаах разведка Кэрэх... ...дьаммын суолун устун эрдэ барар. Аара Чурап... ...ттан 9 биэрэстэлээх Отуу Хаппыт диэн сиргэ биир ...таам, биир сыбыдах аттаах дьону көрсүбүттэр. Онно ...бэйэтэҕэ үрүҥҥэ саа туппут Оҕулуун нэһилиэгин ...уола Матвей Кожевин аймахтара кыһыл сылдьарын ...Аржаков (Хабыйдаан уола) диэн киһини тутан ...бандьыт тойонугар прапорщик Негуляевка илдьэ ...эбит. Ас-таас кыһалҕатыттан үрүҥҥэ кытты... ...быт Кожевины аны бандьыыттыам суоҕа дэтэн, ап... ...дааһын, тылын ылан барам дьиэтигэр Хаамыйаҕа ...тин көбүөллэр. Онтон Аржаковы Чурапчыга хаал... ...кыһыылларга ыыппыттар.

...ти эмиэтин мантан аара үс биэрэстэлээх Буор ...алдьаайыга 5 (сороохтор 7 дииллэр этэ) бандьыыт ...партизаннарга кэлэн хоно сыталларын истэллэр уон... ...бокуойа суох ат муҥ ойуутунан көтүтэн тийбиттэр.

Дьэ итиннэн салгыы сэрии хайдах саҕаланан баран түмүктэммитин туһунан гражданскай сэрии кыттыылааҕа, тыыл, үлэ ветерана, Хатылы нэһилиэгин олохтооҕо бокуонньук Иван Николаевич Аржаков (Баабылап уола) ахтыытын суруйабын.

Уйбаан (мантан инньэ итиннэк ааттыам) Чурапчыга кыһыылларга ат туталчы уол буола сылдьыбыт. Онно киниэ аймаҕа Дмитрий Николаевич Аржаков (Холо Суох) диэн коммунист киһи Н. Д. Субуруускайы кытта биирэ үлэлии сылдьыбыт. Бу киһи сүбэлээн, Уйбаан кыһыылларга үлэлиир. Биир киэһэ хонуулаатэн Буор Халдьаайыга тахсар. Кэлбитэ арай дьиэ иһигэр саалаах саха дьоно баһаллара үһү. Кинини тута комисаһыйа-тууохханыы, хаинтан кэллиҥ диэн тууһулаһыытынан бараллар. Онуоха маачаха ыйэтэ Даарыйа эмээхсин уонна атын да дьон биһигэ оҕобут, тыытыахыҥ диэн көрдөһөн тохтотоллор. Киэһэ биэлэйдэртэн (Уйбаан инньэ диирэ) хас да киһи тахсан бараллар, олор чосообуойдар эбит. Киэһэ дьиэҕэ баар дьон бары оһоҕостон утуйаллар. Уйбаан оһох таһыгар кырачый ыскамыайкаҕа сытар. Биэлэйдэр балаҕаны кырыйа сыҥаһа оронноро сыталлар.

Онтон, дьэ доҕор, Уйбаан сарсыарда мыс-бадаан буруо, саалар дэлбэритэ барар тыастарын, өлөн эрэр дьон хаһыыларын, хотонго сүөһү орулууруи оргоотугар уһуктар. Уга орон иннинээҕи остуолга дьукаах дьахтар күөртэх ытыйа турбут, миисэтигэр буулдьа түһэн күөрчэҕэ бүтүннүү дьиэ үрдүгэр, истиэнэҕэ ыһыллан хаалбыт. Дьахтар уолуйан хотону былдьаспыт. Уйбаан ыскамыайка анныгар сыыллан түһэр, өйдөөн көрбүтэ оронноро сытар хас да биэлэй тута өлбүттэр, ороннор сыгаһалара хаан-билик буолбут. Балаҕан иһигэр буулдьа ып-ыйылас, аны муус түннүктэрин ыстыыгынан тоҕута анньан эрэллэр үһү. Уйбаан түннүктэр алдьанныылар да, сииллэр диэн санаабыт. Онон хотон диэки куотуох курдук буолан эрдэҕинэ балаҕан аана аһылла түспүт да, пулеметунан ытыалаан барбыттар. Синим биир диэн Уйбаан хараҕын быһа сиэмэ баран ат буолан хотону былдьаспыт. Оһох таһыгар чугаһаан истэҕинэ сүрдээх улахан тыас дэлби ыстаммыт, оһох буора бытарыс гына түспүт, сонно тута сэмыыта уот аһыйар (оһох хаппыт буора кэлэн түһэр). «Сиэтиллэр!»—диэн хаһыытаат, ойон туран хотон иһигэр баар буола түһэр. Аны манна биир улахан баҕайы атыыр оҕустара табыллан, оруулуу-оруулуу баҕананы кэйиэлии турара үһү. Оҕус Хакинини сыыһа-халты «кур» гына суулан түһэр. Хакинини суулаан, ол күлүгэр түһэммин өлүүттэн куоттум быһыылааҕа диирэ Уйбаан.

Кыһыыллар өр тымматтар, аны хотон ааныннан ытыалаан, пулеметтаан бараллар. Биэлэйдэртэн биир да киһи ытыспатта хаалар. Хотоҥҥо илиитин тосту ыттарбыт биир биэлэй кыа-хаан буолан саһан сытара үһү. Итиэ муҥнаах туох да буруйа суох оҕону-дьахтары өлөрүүһүктэр диэн бэйэтэ тахсан биэрбит. Уйбааны аны өлөн эрэр сүөһүлэр хам баттаары ыксаппыттар. Дьиэлээх дьахталлар хотонҥо үгэх иннигэр, сорохтор долбоорукка, сорохтор дьиэ иһинээҕи ниигэ саспыттар эбит. Биир кыһыл оҕо чуулааҥҥа биһигинэ хаалбыт, дьоллоо, оҕону буулдьа таппатах. Ону Уйбаан кини биһиккин олбот онеһуулаах эбиниит диэн кэпсиирэ. Кырдьык, кини сыппыт ыскамыайката да, чуулаана да пулемет ытыалаабыт аны уут-утары, түннүктэртэн да буулдьа сааммай тийэр сиригэр баалларэ эбит этэ.

Онтон кыһыллар: «Ким баарый, тахсыҥ, тахсыбатаххытына граната быраҕыахпыт, кими да харыстыахпыт суоҕа!»—диэн сэрэтэллэр. Ол иһин Уйбаан, миигин мантан буллахтарына син-биир киһи тыммыттар дии санаан, торбос сонун анар илиитигэр тумаан, анар илиитин уунан бэриэн хотон ааныннан тахсан биэрэр. Бу кэмҥэ ытыалаһыы арыый сэллиир. Арай икки нуучча саллаата кинини кыҥаан баран баран сонноох баҕдаллан араай тураллар үһү. Ол бараан кинини бычаары тутан ылан үктээнэх буолбут сиригэр үктэнэрбэкка, түүт-таат ааньыалаан обуостар диэкки илдьэллэр. Хата, онно биир билэр саха саллаата көрсө түһэн: «Хайа, бу Баабылап уола Уйбаан дии!»—диэн улаханнык соһуйар. Аны хас да нуучча саллааттара көрөн эмиэ: «О, Иван, Иван!..»—диэн айдаара түһэллэр уонна баран сон аҕалан үллүйэллэр.

Бу быһылаан кэнниттэн Уйбаан, аҕата Ньукулай Баабылабыс Ардьакыан оҕонньор сөбүлээбэтэҕин үрдүнэн, Дмитрий Аржаков сүбэтинэн буккатыннаахтык Н. Д. Субурууускай саллаата буолар. Ол сылдьан сэриилэскитин туһунан мээнэ кэпсээн ыһа-тоҕо сылдьыбат, сэмэй киһи, хата, ол онтугар Иван Строд, Ефим Курашов уонна Карл Байкалов туһунан сэһэргиир идэлээх эбит. «Ордук Строду сөҕөн-махтайан кэпсиирэ. Уһун, хатыҥыр, ньиэр-ситии киһи этэ. Сааблатыттан салгыһытга эргичиннээхтээн, долбоатаан баран көрбөккө эрэ кыаныгар чуо угара диэн соҕоруу уонна сэриигэ нууччалар олус эрэллээхтэрин, доҕотторун туһугар өлөлөрүн да кэрэйбэттэрин астынан кэпсиирэ»,—диэн төрөөнүт оҕото, билиҥҥи үрдүк үөрэхтээх журналист Михаил Иванович Аржаков ахтар.

Хатылы оскуолата сэттэ, кэлин аҕыс кылаастаах эрдэҕинэ оччотооҕу кэлүөнэ оҕолор, пионердар Иван Николаевич Аржаковы илдьэ элбэхтик Буор Халдьаайыга экскурсиялыыр этилэр. Чугаһаан иһэн Уйбаан оҕолорго: «Элбах эдэр киһи тыына быстыбыт сирэ, онон олус айдаарымаарыҥ»,—диэн сэрэтэр буолара. Онно көрдөххө, сиилиһэ хотонноох улахан баҕайы балаҕан бэрт чагиэн мастаах, ол гынан баран, буулдьа суола элбэҕиттэн киһи олус саллара. Онно Уйбаан бу биитиэнэ, бу пулемет буулдьаларын суоллара диэн көрдөртүүр буоларын итинниэ сылдьыбыт, экскурсиялаабыт оҕолор, учууталлар кэпсииллэрэ. Кэлин иги балаҕаны өрт уота сиэбит.

Түмүккэр, итинник уол аҕатын, убай быраатын утары охсуһар түгэнэ (сэриитэ) хатыламмат ханнык диэн бу суруйуубун бүтэрэбин.

Эдуард КУЗЬМИН, пенсионер.

ДУУҺАБЫН ТУТТАРБЫТ КӨРҮҤҮМ

Мин, Прокопьев Семен Николаевич (Саайка), Чурапчы улууһун волейболга сүүрүйээччилэригэр бэйэм 40 сыл устата сөбүлээн дьарыктаммыт, элбэх көлөһүммүн тохпут көрүҥүм туһунан ахтыахпын, кэпсиэхпин баҕардым.

Волейбол мээчигин (айаҕынан үрүллэрии) аан бастаан Хатылыга көрбүтүм. Ол иннинэ биһиги, фер... ...маҕа үөскээбит оҕолор, саас ыһах түүлэтэҕинэ оҥу... ...хомуйан уута сиигитэн, иһигэр кириниччэ үлтүрүөйин ...уган маратан мээчик оҥостон күрүө икки өттүгэр ...туран харларыта охсо оонньуурбут.

Миигин волейболга дьиҥнээхтик уһуйбут учууталынан Эдуард Алексеевич Кузьмин буолар. Кини Чурапчытааҕы педучилищены бүтэрэн баран Хатылы ...сэттэ кылаастаах оскуолатыгар ахсаан уонна физкультура учууталынан үлэлээбитэ, эрдэлээн эттэхиинэ, ...кулук үөрэхтээх математика учуутала буоларбар кини ... Итн сылларга саас ...эдобура сабыдыаллаабыта. Итн сылларга саас ...хаары күрдьэн «площадка» диэн оҥороллоро, ...эрдэ хаара ууллан волейбол оонньууллара. Бидэ эрдэ хаара ууллан волейбол ... сосиут уолаттар, мээчик ...ити, сыыгыытын туора сосиут уолаттар, мээчик киэһэлэри ...площадка таһыгар тахсарын кэтэһэн элбэх киэһэлэри ...аарбыппыт, тоҕмуннут-хаппыппыт. Итн кэмтэн ылатааран мин волейбол оонньууга кунпун туттарбытым.

Хатылыга итн кэмтэн волейболунан дьарыктанар ...ччи, оройуон киэн туттар спортсменнара баар ...буолбуттара. Кинилэри үс көлүөнэҕэ арааран кылгастык ахтан аһарыым.

Бастакы көлүөнэ оонньооччулар. Ким астына көрбүтэ Сидор Попов сытыы быһыыларын, ким кэтээбэтэҕэй Костя Чичгинаров (Кылгас Куоста) ... буолбут мээчиги күөрэс гыннаран ... түһэрин. Бу элбэх ... «һуу» гыннара ... Бу элбэх кылдьаачыларын «һуу» гыннара түһэрин. Бу ... волейболистартан Савва Сидоров, Костя Чичгинаров (Уһун Куоста), Иван Протопопов (Ыга ...), Семен Быганов (...), Иван Попов (Бойобуой). ... Хатылы чиэһин элбэхтик көмүскээбиттэрэ.

Мин көлүөнэбэр Роман Кугдаров, Семен Литвинцев, Еремей Литвинцев, Василий Чичгинаров, Петр Парфенов уонна мин, оройуон иһигэр эрэ буолбакка, оҕолорго республикаҕа тийэ тахсан оонньообуппут.

Үһүс көлүөнэ волейболистар—Михаил Иванов (Миисикилээн), Егор Попов (Дьогүөрүскэ), Егор Попов (Бооху) Михаил Николаев, Василий Протопопов (Пуутук), Михаил Седалищев бэйэлэрэ эмиэ түсүн буочардаах оонньооччулар этилэр.

Билиҥҥи оонньуу сылдьааччылартан Григорий Попов (С. Попов уола), Афанасий Кузьмин (Э. Кузьмин уола) республика таһымнаах волейболистар. Кинилэр биһиги ыра санаабытын төлөрөн эстафетаны чиэстээхтик илдьэ иһэллэриттэн үөрэбит, махтанабыт.

Мин бастакы волейбол күрэхтэһиитигэр 1954 сыллааххa бэһис кылааска үөрэнэрбэр сырсыталааҕым. Оройуон сэттэ кылаастаах оскуолаларын үөрэнээччилэрин күрэхтэһиилэригэр кыттарбыт. 1954 с. үһүс, 1955, 1956 сс. субуручу иккис миэстэ буолуталаабыппыт.

Волейбол оонньуутун ыыадырдарын баһылыырбар аҕа табаарыстарым оонньууллара сүүкээн оруолу ылбыта. Ол курдук, Сидор Попов Борис Поляпинныын (нуучча) иккиэйэҕин тийэн Хатылы сборнайын тобүтэ-хайыта быһан кыайалларын бу баардыы өйдүүбүн. Көмүскээниигэ оонньооһуҥҥа, «драйфаллааһыыга» Константин Васильевич Чичгинаровтан үөрэммитим.

Сэттис кылааһы бүтэрбит сайыммар, 1956 с., оройуон орто оскуолаларын сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирэн республикатааҕы күрэхтэһиигэ кыттыбытым. Бу киирэннибэр Дьокуускайы саҥа көрбүтүм. Онтон үс сыл субуручу Чурапчы оройуонун оҕолорун хамаандатын састаабыгар капитан быһыытынан кыттыбытым. Бу сылларга сүүмэрдэммит хамаандаҕа миигиттэн ураты Василий Ефремов, Егор Макаров, Виктор Чичгинаров, Семен Литвинцев, Алексей Собакин, Василий Чичгинаров оонньообуттара. 1958, 1959 сылларга республика призердарынан буолбуппут. Тренер, бэрэстэбиитэл быһыытынан П. Е. Барахсанов сылдьыһара.

Орто оскуола кэнниттэн Алданнааҕы хайа техникумугар үөрэнэн маастар идэтин баһылаабытым. Итн сылларга техникум сборнайыгар волейболга, баскетболга, Алдан куоратын остуол теннииһин хамаандатыгар бастакы ракеткаҕа оонньоммун элбэх күрэхтэһиилэргэ кыттыбытым. Волейболга, остуол теннииһигэр III разряд нуорматын толорбутум. Аҕалааччылар «холоон да спортсмен эбит» диэн сонньуйуннар, оччолорго спорт Саха сиригэр саҥа сайдан эрдэҕинэ разрядтаах спортсмен тарбахха баттанара.

Дойдубар Чурапчыга 1966 с. эргиллибитим. Волейболу таптааччыларга дьиҥ-чахчы синиит-хоппут спортсмен буоларбын дакаастаабытым. 1967 с. оройуон сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирэн республикатааҕы спартакиадаҕа кыттыбытым.

1967 с. СГУ-га үөрэнэ киирбитим. Манна үөрэнэр сылларбар физико-математическай факультет, СГУ иһинэн «Урожай» общество хамаандаларыгар утумнаахтык дьарыктанан куорат иһинээҕи күрэхтэһиилэргэ элбэхтик кыттыбытым. Факультетым СГУ иһигэр 1968 с. үһүс, 1969, 1970 сылларга иккис миэстэлэри ылаттааһыммыгар бэйэм кылааннаах кыһалларсыбытым.

1970 сылтан кэтэхтэн үөрэниигэ көһөн Хатылы оскуолатыгар ахсаан учууталынан үлэлээбитим. Итн кэмтэн 1994 сылга диэри Субурууускай аатынан совхоз сүүмэрдэммит хамаандатыгар оонньообутум уонна бириистээх миэстэттэн түспэтэхпит.

Сөбүлүүр спордум көрүҥүнэн—волейболунан оруобуна 40 сыл уһугуйан туран оонньоотум диэн астынан туран бэлиэтиибин. Итн түмүгэр 58 сааспар чэгиэн-чэбдик, ыалдьар диэни билбэккэ кэллим. Ыччаттарга туһаайан эт-хаан оттүнэн дорообуй, сымсатыдьыбырҕа, түргэнник толкуйдуур дьоҕурдаах (реакциялаах) буоларга волейболунан дьарыктаныҥ диэн сүбэлиэм этэ.

Семен ПРОКОПЬЕВ, спорт ветерана.

АЙЫЛҔАЛЫЫН АЛТЫҺЫҤ

Үрүҥ күн сардаҥатын
Сыдьаайан угуттаан,
Сир-ийэ айылҕа
Уһуктан силиэммит.

Хатыҥ алаас,
Чурапчы киэҥ толоон чараҥа
Күндээрэ сандааран
Сырдыгынан, сылааһынан.

Илгэлээх сайыны уруйдаан
Күөрэгэй дьырылыыр,
Саҕахха кэҕитэ чоргуйар—
Истээххэ кэрэтиэн.

Сүмэһиннээх күөх
сирэм хонуутугар
Дьикти кэрэ тыыннаах
Сардааналар дьэргэйэн
Тырымныы тэтэрбиттэр.

Сайгыйар сибиэхэй
Сайаҕас салгыныгар
Дуоһуйа тыынангыт, сэргэхсийэн
Хамсанан эрчиллиҥ.

Абылаҥнаах айылҕа
Илгэлээх эйгэтиниин алтыһан
Ойгутун-санааҕытын
Сынньатыҥ, сытыырхатыҥ.

Сыралҕан итиигэ
Сырыллан сылааннаан,
Сөтүөлээн-көрүлээн
Сөрүүкээн чэбдигириҥ.

Сарсыарда күн эмтээх
Чаҕылхай сардаҥатыгар
Дьарыктаран, тымныйан
Ыалдьыбат буолуоххут.

Үс үрэхтэн далай күөх күөллээх
Чурапчыга олохсуйан,
Үлэлээн-хамсаан дьоллонуоххут,
Үйэҕит уһуоҕа.

Павел Иванович СТЕПАНОВ,

Чурапчы сэлиэннэтин кырдьаҕас олохтооҕо.

Сибээс кабельнай линияларын харыстааҥ!

**Тутар тэрилтэлэр салайааччыларын,
сири хаһар механизмнары, сир учаастатын
бас билээччилэр истиилэригэр**

РФ Правительствотын 1995 с. бэс ыйын 9 күнүнээҕи 578 №-дээх уураа ҕынан бигэргэтиллибит «Сибээс линияларын харыстааһын быраабылаларыгар» сөп түбэһиннэрэн, **кабельнай линиялар трассалара «охраннай зона» диэн ааттаналлар.**

Биһиэхэ бөһүөлэк таһыгар кинилэр аналлаах остуолбаларынан, оттон бөһүөлэк иһинээҕи ааһар линиялар техническэй документациянан быһаарылаллар.

ЛТС суругунан көҥүлэ суох уонна кини бэрэстэбиитэллэрин ыҥырбакка эрэ кабельнай линия охраннай зонатыгар сир үлэлэрин ыытыы бобуллар.

Үлэ саҕаланыан иннинэ 3 №-дээх ЛТС бэрэстэбиитэлин кытта бу линия ааһар трассатын чуолкайдааҥ. Кабель трассатыгар ыытыллар үлэлэр илиинэн эрэ оҥоһуллаллар.

Өйдөөҥ, шоссейнай суолларга, хаһаайыстыбалар, тэрилтэлэр хабар сирдэригэр сөччө дириҥэ суох кабельнай линиялар сыталларын. Линияларынан 2000-ҕа диэри вольтаах күүрүү бэриллэр. Ол олоххо кутталлаах.

Кабель линиятын алдьатыы сокуонунан ирдэнэр: «Сэрэтии кинигэтин» ылан баран, үлэни быһаччы толорооччу механизатор бэйэтин дьалаҕайыттан алдьаттаҕына; тэрилтэ, хаһаайыстыба салайааччылара механизатордары «Сэрэтии кинигэтэ» суох охраннай зона аттыгар үлэни ыытаран кабелы алдьаттардахтарына.

Сибээс кабельнай линиятын харыстааһын быраабылаларын тутуһуҥ!

Бары тахсар боппуруостарга маннык аадырыска билсэ сылдьыаххытын сөп: Ытык-Күөл сал., Амгинскай пер., 5, 3 №-дээх ЛТС. Телефоннар: 21-538, 21-635.

3 №-дээх ЛТС администрацията.

СОНУННАР

ЧАҔЫЛХАЙ МАКСИМ—ХААРТЫСКАЛАРГА

ДЬОКУУСКАЙ. «Сахаполиграфиздат» НИИК Максим Аммосов туһунан альбому бэчээттээн таһаарда.

Альбому историческай наука кандидата, СГУ доцена Платон Слепцов уонна СР Национальнай архыыбын директорын научнай үлэҕэ солбуйааччы Инна Юрганова хомуйан оҥордулар. Кинилэр аан бастаан биллиилээх политическай уонна государственнай деятель М. К. Аммосов элбэх өрүттээх олоҕун докумуоннарынан уонна хаартыскаларынан сырдатан көрөргө холонуу оҥордулар. Аҕалааччы М. Аммосов Казахстаҥҥа уонна Киргизияҕа олорбут уонна үлэлээбит кэмин кордорөр урукку оттүгэр бэчээккэ тахсыбатах матырыйааллары булуон сөп.

Хомуурунньук киириитигэр П. Слепцов «Норуокка анаммыт олох» диэн биографическай ыстатыйата баар. Барыта 180 фотография уонна докумуон күнүнэн-дьылынан бэрээдэктэнэн бэчээттэммиттэр.

УОПСАЙЫНАН ДАҔАНЫ, МАННЫК ПОЧТА НААДА ДУО?

ДЬОКУУСКАЙ. Республика тыатын сирин олохтоохторун почтанан хааччыйыыга сытыы быһыы-майгы үөскээтэ.

Ил Түмэн Бэрэстэбиитэллэрин палататыгар уонна Правительство Председателэ Василий Власовка мыталлыбыт депутатскай ыйытыкка этиллэринэн, СР федеральнай почтовай сибээһин управлениетын почтото былырыын уонна быйыл бастакы кварталга биллиргинэн 48 мөл. солк. буолла. Управление кредитэ нэһэ—77 мөл. солк.

Итини сүрүн биричиинэтинэн транспорт систематын уустуга буолар. Аныгылыы саҥардан оҥоруута иһэн онон рынокка күрэс былдьаһыыга элбэх средство тиийбэт.

Кэнники кэмҥэ тыа дьоно почтаны олус сэдэхтик ылаллар. Кулун тутар уонна муус устар ыйдарга, холобур, Дьокуускайтан 5 көстөөх сиргэ олорор олоҥхоор Майа сэлиэнньэтигэр почтаны ыйдааҕар пакеттэ эрэ көрдүлэр. Республика сибээһин 229 отделениеларыттан 131-дэрэ сабыллар буоллулар. Биричиинэтэ—конкурууттааһын.

Итинник балаһыанньанан сибээстээн, депутаттар бу боппуруоһу республика Правительствотыгар көрөн туһааннаах дьаһаллары ылыыны наадалааҕынан ааҕыталлар. Быстахтык ылаахха, почта сулууспатыгар специстэ тиэрдиини биэрэргэ боппуруоһу үөрэтэн көрөргө этэллэр. Кэлэр сылга почтанан сибээскэ дотация оҥоһуллуохтаах уонна республика сиригэр-уотугар сибээс предприятиеларыгар государственнай өйөбүл туһунан сокуон барылын ырытан оҥоһуллуохтаах.

СИА.

ЭҺЭЛЭЭХ ЭҺЭБИТ, ЭТЭҤҤЭ БУОЛУҤ

Мин эһэм Никонов Иван Гаврильевич сааһа 59-һа. Кини 1939 сыллаахха Хадаар нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Хоту көһөрүллүүгэ эһэм аах алтыа буолан Булуҥ оройуонугар Быһыттаах диэн сиргэ тиийбиттэр. Онно кини аҕата Гаврил уонна улахан убайа Михаил Муустаах муораҕа балыктыы киирэн баран буурҕаҕа түбэһэн мунан өлбүттэр. Кыра балта Катя хоргуйан өлбүтэ. Хос эбэм икки уолунуун дойдуларыгар нэһиилэ эргийэн кэлбиттэр.

Эһэм сымнаҕас өр хаамматаҕа үһү. Кэлин мал буолан икки кыыстаммыт. Онтон Дьокуускайга киирэн үөрэнэн тракторист идэтин ылбыта. Уонча сыл бу идэтинэн үлэлээн баран, Одьулуунтааҕы СПТУ-ну бүтэрэн, суоппардаабыта. Үлэлээбит сылларыгар үс сыл оройуон уонна нэһилиэк рекордсмен-чемпион суоппарынан буолбута. Кэлин ыалдьан уурайан, пенсияҕа тахсыар диэри баһыыбай хаһаайыстыбатыгар үлэлээбитэ.

Эбэлээх эһэм—Одьулуун биир киэн туттар ыаллара. Эбэм Никонова Елена Егоровна—сцена ветерана, норуот маастара. Эһэм түгү барытын сатыыр уус, иэсэлэргэ өөньүүр. Кинилэр эдэр эрдэхтэриттэн түөлбэ, нэһилиэк общественнай олохторугар актыыбынайдык кытталлар. Түөрт сиэннээхтэр: мин, Ваня, Мотя уонна Ганя. Эһэбит биһиги түспүтүгэр олус кыһаллар. Биһиги эһэбитин наһаа таптыыбыт. Кини доруобай буоларыгар баҕарабыт.

Лена НИКОНОВА,

Чурапчы орто оскуолатын V «б» кылааһын үөрэнээччитэ.

■

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ОЛОХТООХТОРУН ИСТИИЛЭРИГЭР!

«Ленагаз» аһаҕас акционернай общество Чурапчытааҕы газовай хаһаайыстыбатын учаастага иһитиннэрэр:

Таара баллона кыайан хомуллубатынан, газтаах баллон кэлиитэ кыаллыбат. Итинэн сибээстээн таһынан туһанааччы курдук балоннаах кэлиэхтээх. Иитиллибит баллону таара баллону илдьэн туттардахха эрэ бэриллэр. Аны, быраабыла быһыытынан, массыына толору тиэллибит буолуохтаах, быһаҕас тиийиллибэт. Сорох ыаллар хас даҕаны бүппүт баллону илдьэ сылдьыыларыттан итинник быһыы тахсар, атын дьон эрэйдэнэллэр.

Таара баллон баар буоллаҕына, газ хааччылыыта хартыһа суох буолуо. Маны таһынан 10 сылтан ордук туттубут ыаллар, баллон списаниеҕа барарынан, 200 солкуобайы төлүөхтээхтэр. Мантан ыла бу болдьоҕу (10 сылы) аһарбыт ыаллар төлөөтөхтөрүнэ эрэ баллон бэриллиэҕэ. Төлөөбүт мал 10 сыл устата хааччыллар.

Газовай учаастак администрацията.

Студеннар ассоциациялара тэрилиннэ

Субу соторутааҕыта Чурапчы улууһуттан Дьокуускай куоракка үөрэнэр студеннар ассоциациялара тэриллибитин туһунан истэн, ити ассоциация үлэтин уонна, үөрэххэ туттарсыы чугаһаан эрэринэн, абитуриеннары кытта үлэ туһунан билсиһиннэрэригэр улуустааҕы ычча управлениетын начальнига Дмитрий ЕФИМОВТАН көрдөстүм. Онуоха кини маннык кэпсээтэ:

—Бу саҥа тэриллибит ассоциация «Хатыҥ чараҥ» диэн ааттанна. Президенинэн СГУ историко-филологическай факультетын III курсун студена Павел Торговкин ананна, маны таһынан чилиэннэр таллылыннылар. Хас факультет ахсын студеннартан кураторы анааннылар. Учредительнай докумуоннар оҥоһулла сылдьаллар, учредителлэринэн улуус дьаһалтата уонна ычча управлениета буолаллар.

Быйыл студеннары кытта барыта үстэ көрүстүбүт. Бу көрсүһүүлэри тэрийэрбитигэр «Чурапчы» түмэлин председателэ Попов В. Е. өҥөтө улахан. Дьокуускайга биһиги улууспутуттан барыта 394 студент үөрэнэр, онтон 220-тэ оҕо университекка, 67 оҕо тыа хаһаайыстыбатын академиятыгар, онтон атыттар орто анал үөрэхтэргэ үөрэнэллэр.

Ыам ыйын бүтэһик күнүгэр Чурапчы студеннара Чочур Мыраанга тахсан иннинэ үлэлэрин кэпсээтилэр, айылҕаҕа дуоһуйа сынньанныллар. Мантан бэрэстэбиитэлэ быһыытынан мин киирэн кыттыыны ылным. «Абитуриент-98» штаб үлэтин быһаардыбыт.

Урукку курдук, эмиэ «Абитуриент» штаб үлэлиэҕэ. Председателинэн улуус дьаһалтатын тэрийэр үлэҕэ управлениетын начальнига Иоев Т. В. ананна. Штаб СГУ үөрэнэр-лабораторнай корпуһугар 4-с этээскэ үлэлиэҕэ. Манна кафедра сэбиэдиссэйэ Г. Г. Турантаев көмөтүнэн үлэ барыаҕа. Төлөбүрдээх консультациялары улуус уйунар. Штаб приемнай комиссияны кытта быһаччы үлэлиэ уонна абитуриеннар олорор сирдэрин быһаарыынан дьарыктаныа.

Бэс ыйын 15 күнүттэн кини куоратар үөрэхтэрин кыһаларыгар туттарсарга консультациялар сабаланыахтара, манна биһиги улуустан төрүттээх преподавателлэр лекция ааҕыахтара. От ыйын 1 күнүттэн ортотугар диэри бу кыһаларга киирэргэ экзаменнар буолаллара былааннанар.

«СО» корр.

БИЛЛЭРИИ

Урукку «Кыһыл сэмэ» колхозтан төрүттээхтэри бэс ыйын 17 күнүгэр күнүс 12 чаастан Хайыс Эбэ тумулугар «Көлүөнэлэр көрсүһүүлэрин» ыһыаҕар кыттыыны ыларгытыгар ыҥырабыт.

Үтэһэлээх эт, кымыс атыыга баар, онтон атыыны илдьэ кэлиэҕит. Аймахтыылар бииргин сүүрэн быһыах күрэхтэһиилэригэр, конкурстарыгар туттарга аҕаларгытын, баһаалыста, умнумаҥ.

Тэрийэр комиссия.

Корякина Марина Ивановна аатыгар Чурапчытааҕы орто оскуолаҕа 1991 сыллаахха бэриллибит А сериялаах, 845216 №-дээх аттестат сүппүтүнэн, дьиэтэ суоҕунан ааҕыллар.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-332, отделы—21-265, магазин—21-505.

Учредители (соучредители) газеты—Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты: 54907.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруксак ыйыллар чахчылар кырдьыктааҕыларыгар эппиэтинэһи автор түс бэйэтэ сүгэр.

Чурапчинская улусная типография, Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат», с. Чурапча, ул. Карла Маркса 26 «а». Подписано в печать 08. 06. 98 г. Тираж 2873.

ЗАКАЗ № 65.